

I. rész

HAZAI JELENTÉSEK

Kikészültünk

(Első hazai jelentés)

1992. augusztus kilencedikére virradó éjjel a megerősített kishegyesi rendőrök alaposan helybenhagytak több szabadságon levő helybeli katonát. Gumibottal verték őket az utcán, a rendőrségen, az éj folyamán két lövés is dördült. Ezt úgy is lehetne magyarázni, hogy esetleg a megvert fiatalok valamelyike eresztett meg két lövést, de a rendőrségi jelentés említést sem tesz róla. Ugyan miért?

Nem tudni pontosan, hány személyt ruháztak meg. A hivatalos rendőri közlemény szerint öt személy ellen tesznek bűnvádi feljelentést hivatalos közeg munkája végzésének akadályozása miatt. Az egyik bántalmazott kiskatona édesanyja Pál Károly községi elnökkel és Sípos Béla ifjúsági elnökkel a rendőrségen afelől érdeklődött, milyen büntetés várja a fiát. Közölték vele, hogy hat hónaptól három évig terjedő börtönbüntetés szabható ki rá. Mit tettek a kishegyesi kiskatonák, hogy ilyen súlyos büntetés fenyegeti őket?

Olyan időben és olyan körülmények között történik mindez, amikor Kishegyestől mindössze jó félszáz kilométerre, Kamenicán a rendőrség csak szabálysértési feljelentést tesz olyan személyek ellen, akik évek óta kiirtással fenyegetnek egy családot, éjjel rájuk törnek, s még azokhoz is betörnek, akik az üldözötteknek éjnek éjszakáján menedéket adnak. Olyan időben, amikor köztársasági elnökünk ellen a nemzetközi emberjogi szervezetek egyike háborús bűnök elkövetése miatt vizsgálatot indítványoz. Ugyanez a szervezet azonos bűncselekmény miatt a hadügyminiszter ellen is vizsgálatot kezdeményez. Ez van az államirányítás csúcsán. Kishegyesen meg azon vitatkozik a községi elöljáróság, hogy a fiatalok

vagy a rendőrök lépték-e túl a mértéket. Alaposan kikészítették a rendőrök a kiskatonákat és néhány társukat, köztük lányokat is. Az esetből kikövetkeztethető, hogy alaposan kikészültünk mi már mindannyian, s a főbűnösök megnevezése helyett gyakran egymást vádoljuk.

Vasárnap hajnalban arra riadt Dudás Ida kétgyermekes, magányos édesanya, hogy zörögnek az ablakán.

- Menjen, Ida néni, a fiát agyonverik a rendőrségen!

Dudás Ida néhány héttel ezelőtt adta férjhez a lányát. Szerény lagzit rendeztek. Arra engedték haza néhány nap szabadságra a fiát, Péter Zoltánt a kevés híján már teljes esztendeje szolgáló kiskatonát. (A szülők elváltak, innen az édesanya és a fia neve közötti különbség.) Az csak természetes, hogy az édesanya hanyatt-homlok rohant a rendőrségre, ám a fiát nem láthatta, mert közölték vele, hogy alszik a rendőség pincéjében. Arra a kérdésre, hogy miért tartják benn, azt a választ kapta, hogy az éjjel tünetes volt, a rendőrök ellenőrizték a résztvevőket, s a fiánál nem találtak igazolványt.

Ki ez a vernivaló személy? Mi rosszat tett az országnak, a rendőrségnek? Mivel érdemelte ki, hogy utolsó zsványként gumibottal ütlegeljék a rendőrségen?

Reggel hatkor az édesanya már ismét a rendőrségen van. A fiát szeretné látni. A fiút fölvezetik a pincéből, és a hivatalos értesítéssel ellentétben kijelenti édesanyjának:

- Senkit sem bántottam. Amint beléptem a rendőség épületébe, nyomban verni kezdtek. Szó nélkül elverték.

Főfájásra panaszkodott a gyerek, mondván, hogy gumibottal verték a fejét is, de a hajától a fején nem látszott az ütések nyoma. Annál inkább a hátán. Az édesanya szerint a háta csupa hurka volt.

A fiú azért tartotta szükségesnek megmondani, hogy ő senkit sem bántott, mert a rendőség azt állítja, hogy hátulról rátámadott egy rendőrré. A körülmények azt bizonyítják, hogy Péter Zoltánnak minden oka megvolt arra, hogy a rendőrökkel ne húzzon ujjat.

- Két hónapig azt sem tudtam, hol van, már a Vöröskereszt által keresttem. - Dudás Ida hónapokig semmit sem tudott katonafiáról, hírt sem kapott felőle. Október nyolcadikán került a frontra, és február nyolcadikán látogathatta meg a horvátországi Karlovacban, melyet valamikor magyarul Károlyvárosnak neveztek. Horvátország akkor már szuverén állam volt, Péter Zoltán tehát a szerb hatalom katonai szerveinek engedelmességén, idegen állam területén teljesített katonai szolgálatot. Sem neki, sem édesanyjának nem jutott eszébe, hogy a hivatalától megbízatása végén nemrég megvált osztrák elnöknek a világ egyik fele sosem bocsátotta meg, hogy német katonaként a Balkánon szolgált. A németek megszállók vol-

tak abban az időben Ausztriában, ott törvénytelenül mozgósították a katonaköteleseket, köztük Kurt Waldheimot, a későbbi ENSZ-főtőkét, majd osztrák államfőt. Erkölcsi hibájául rótták fel neki, hogy engedett az erőszaknak, agresszornak a szolgálatában teljesített katonai szolgálatot. Ilyesmirel nem váltottunk szót Dudás Idával, nem volt rá alkalmunk, mert ő csak a fia megvertetésének részleteit mondta el, s közben fölmerült a dilemma, vajon visszamenjen-e a gyerek szolgálni. Erre jegyezte meg igen bölcsen:

— Nem elég okos az ember.

Csakugyan nem. Ő például azért korholja magát, mert csak most hallotta, hogy a frontkatonának az arcvonalon töltött minden hónapra jár hét nap szabadság. A fia sem tudta ezt, persze nem is élt vele. Bevonulása óta egyetlenegyszer járt itthon, jutalomszabadságon. Azt meg úgy érdemelte ki, hogy őrszolgálatot teljesített, s tetten ért néhány katonát, akik kiszöktek a kaszárnyából.

Buták vagyunk mindannyian?

Nemcsak Dudás Ida és fia, Péter Zoltán érzi magát butának ebben a helyzetben, amiben vagyunk, hanem náluk sokkal magasabb pozícióban levő személyek, sőt nemzetközileg igen tájékozottak is. S úgy tűnik, azok az okosak, akik mindannyiunkat ebbe a helyzetbe taszítottak, mert elérték a céljukat: megzavarták a világot, s benne minket. De majd a végén csattan az ostor.

Ha már hazajött a gyerek a lakodalomba - nehezen érkezett, késve indult, végül vagy fél napon át még gyalogolt is, hogy násznagy lévén odaérjen testvérnéjje lakodalmába -, akkor jó lenne meghosszabbítani a szabadságot. Az arra hivatottak nem közölték vele, hogy a frontszolgálatért szabad napok járnak - ha járnak -, így ő más módon piheni ki az átélt borzalmakat.

Borzalmakban bőven volt része, noha erről nem szólt édesanyjának, aki azonban sejtette, hogy a halál báljába vitték a fiát. Március 28-án búcsúztak el tőle egy újabb látogatás végén Topuskóban, egy hétfői napon. Másnap azt hallotta az édesanya a rádió és a tévé híreiben, hogy ott súlyos harcok folynak, halottak is vannak.

Topusko is Horvátország területén van. Abban az időben ott voltak-e még a Szerb Köztársaság katonái? Ha hivatalosan nem voltak, mivel Szerbia hivatalosan nem állt hadban senkivel, akkor milyen fronton teljesített szolgálatot ez a hegyesi kiskatona? Gondolt-e arra, hogy neki

nem lenne szabad ott lennie? Nem lenne szabad lőnie? Pedig lőtt! Mert azt tudja az édesanya, bizonyosan tudja, hogy a fia olyan egységben szolgált, amelyet bevetettek, nemegyszer bevetették őket. Márpedig ha ők lőttek, akkor esetleg valakit el is találtak. Kit lőtt agyon a hegyesi kiskatona? Agyonlőtt valakit? Jaj, de siratjuk a mi halottainkat, nem tudjuk őket elsiratni. Péter Zoltán sem tudja elfelejteni, hogy éppen hazatérése táján temették el egyik kishegyesi cimboráját, a szintén katonaelem - katonagyerek! - Sípos Tibit. Tibi is a nem létező fronton halt meg. Őt a másik oldalon mozgósított ártatlan kiskatona lőtte le? Netalán egy Szlavóniában vagy Baranyában mozgósított, a horvát hadseregben szolgáló másik magyar kiskatona? Honnan tudhatta volna a puska célgömbjét ráirányító mesterlövész, hogy az a másik kiskatona sem tiszta szívvel harcol? Hanem csak olyan ember, aki nem mer nemet mondani a mozgósítási parancsnak, holott neki az égvilágon semmi, de semmi köze a fegyveres leszámoláshoz. Ahhoz a leszámoláshoz, ami azzal is jár, hogy egyes területeket megtisztítanak a fegyveres egységek közreműködésével a muzulmánoktól, más területeket más fegyveres egységek közreműködésével a magyaroktól, ismét más területeket a horvátoktól, a szerbektől...

Csakugyan egyet lehet érteni Dudás Idával, amikor azt mondja: nem elég okos az ember. Annyi eszünk azért van mindannyiunknak, hogy aki a fronton szolgál, azt hamarabb éri baj, mint aki nem szolgál. Még ha katonaszökevény is az utóbbi.

Péter Zoltán nem ment vissza katonai egységébe Negotinba augusztus hatodikán, amikor a néhány nap szabadság után jelentkeznie kellett volna. Aznap sürgőnyt menesztettek Negotinba, hogy késni fog.

Amikor a szombat esti zsúrról Gera Zsolt elhajtott egy motorkerékpáron, s útközben felakadt a gázadagoló, ami miatt nem tudott leállni a rendőr közelében, s nekihajtott, a rendőr alaposan kikérdezte, és a megriadt fiú elmondta, honnan hajtja a motort, sőt még azt is, hogy kik vannak ott jelen. Olyan személyek is, akiknek lejárt a szabadsága, vissza kellett volna menniük katonai egységükbe, de nem mentek. Indokoltan vagy indokolatlanul. Emiatt lépett közbe a rendőrség. Ezért kellett ellenőrizni oly buzgón még a magánlakásban zsúrozó fiatalokat is meg a diszkóban időzőket is. Péter Zoltán attól félt, hogy ha előadja az okmányait, akkor kiderül, hogy szabálytalanul tartózkodik Kishegyesen, neki hatodika óta ismét Negotinban kellene lennie. Inkább vállalta azt a kockázatot, hogy nem adja elő okmányait. Ezért került a rendőrség épületébe.

- Amint beléptem, azon nyomban ütöttek, szó nélkül - panasolta néhány óra múlva a hozzá látogató édesanyjának.

A világ egyetlen rendőrsége sem mer kezdet emelni országa egyetlen katonájára sem. Kishegyesen a rendőrség mégis agyba-főbe vert egy tízednyi katonát. Honnan vette a bátorságot hozzá? Vajon hasonló eréllyel lépett volna fel a rendőrség a szomszédos, más nemzetiségű falvak katonáival szemben is? Ez még abban az esetben is kétséges, ha ott is ráakad egy csoport fiatalra, akik magánházban zsúroznak, vagy a falu ismert mulatóhelyén diszkóznak; ha a rendőrség tudja, hogy ott olyan katonák is vannak civilben, akiknek már vissza kellett volna menniük frontszolgálatra vagy egyszerűen a negotini kaszárnyába.

Csúf dolog ez így, nemzetiségi alapon vitatni egy rendőrségi beavatkozást, de mit lehet ellene tenni, ha megtörtént? Ehhez hasonlóan nemzetiségi alapon tettek már megjegyzést Kishegyesen egy rendőrségi ellenőrzés során. Ennek kárát látta egy másik frontkatoná, bizonyos Kocsis nevezetű. Kocsis, aki tiszti kiképzésben is részesült, néhány héttel ezelőtt, amikor a rendőrség berontott a kishegyesi diszkóba, és a fiatalokat arra kényszerítette, hogy a fal felé fordulva, kezüket odatámasszák, s valamennyiüket megmotozta, fegyvert keresve, ez a Kocsis megjegyezte, hogy a rendőrök nagyon jól tudják: a kishegyesi magyaroknál nem találnak fegyvert, miért nem a szomszédos, más nemzetiségű fiataloknál keresik. E megjegyzése miatt a katonát úgy megalpalták a rendőrök, hogy azóta is emlegeti.

Nem tartozik közvetlenül a kishegyesiekre, de igenis tartozik a rendőrségre. Bizonyos személyek a tévékamerák előtt sem titkolják, hogy oldalfegyverrel járnak-kelenek még a szerb és a jugoszláv parlamentben is. Bennfentesek azt is tudják, hogy amikor ezek a személyek vonulnak be a parlamentbe, a teremőrök kikapcsolják a fegyverkereső műszert.

Persze hogy tudják ezt a rendőrök is, még a szolgálatot teljesítők is, akik időnként arra kényszerülnek, hogy a hegyesi gyerekeknél keressék a lőfegyvert. Olyan gyerekeknél, mint ez a Kocsis, akinek alaposan kikécsültek az idegei Dubrovnik ágyúzása közben. Olyannyira, hogy vette magának a bátorságot, és odavetette a rendőröknek azt a megjegyzést. De az is lehet, hogy nem a bátorságán állt ez, hanem egyszerűen elveszítette az önkontrollt, mégpedig a raguzai ágyútűz következményként. Nem volt képes felmérni, mivel fog járni egy ilyen megjegyzés. Azóta bezzeg tudja már.

Kikészíti a kiskatonát a sok lövöldözés.

Kikészíti a rendőröket is a sok ésszerűtlen eljárás. Amikor nem a józan eszük szerint kell cselekedniük, hanem még a katonák megveretését is vállalniuk kell, minden szabály ellenére.

Mindannyian kikészültünk itt már, s ahelyett, hogy kikészítőinkre haragudnánk, a rendőrök verik a kiskatonákat, a kiskatonák meg rettegnek, és rejtőzködnek a rendőrség előtt.

Sokatmondó hallgatás

Ha egy kétszeresen megerősített falusi rendőrség közbelépése alkalmából sok fiataalt megvernek, utána azzal fenyegetik őket, hogy bűnvádi feljelentést tesznek ellenük hivatali személy szolgálatteljesítésének akadályozása címén, s ha az intervenció alkalmából leadott lövésről a rendőrség a község polgári hatóságának küldött jelentésében nem tesz említést, akkor az nagyon sokat mond. Ez történt Kishegyesen.

Brezovszki Rudolf is szabadságon levő kiskatonaként vett részt a zsúron és a diszkóban a mulatságon, valamint az egész kellemetlen eseményben.

Ő kicsoda?

Elégedjünk meg azzal, amit édesanyjától hallottunk.

- Hetedmagával nevelem egyedül.

Miután igen szerény házacskájuk tisztaszobájában édesanyja jelenlétében a fiú előadta a történeteket úgy, ahogyan ő átélte, édesanyja határozottan megjegyezte, hogy az esemény nem úgy játszódott le, ahogyan a rendőrségi közleményben olvasható. Vagyis hogy a fiatalok megtámadták a rendőröket, és ezért kellett erősítést kérniük. Dudás Ida egy odavetett megjegyzése is ezt látszik megerősíteni.

- Vasárnap, amikor már úgy dél tájban kijöttek a katonai rendészek, azt kérdezték a rendőröktől, hogy hol látszik a törés-zúzás nyoma. Seholyesmi nem látszott. Én ebből arra következtetek, hogy a katonaságnak is úgy adták tovább a hírt, mintha a mi gyerekeink itt nem tudom, mit csináltak volna.

Amikor a rendőrök elvitték azt a néhány fiút, akiknél nem volt igazolvány, akkor a többiek utánuk vonultak a rendőrségre. A zsúrról is és a diszkóból is. Hogy nem történt a fiatalok részéről semmiféle inzultus, hanem éppen csupán a katonákat keresték a rendőrök, arra mi sem jobb bizonyíték, mint az, hogy volt az előállított gyerekek között két olyan katona is, akiknél ott volt a szabadságolásukról szóló okmány. Kettőjüket a rendőrök beültették egy rendőrkocsiba, kivitték a falu szélére, és ott minden magyarázat nélkül kitétték őket. Rájuk nem volt szükség. Főleg nem azért, hogy a rendőrök ellen tanúskodhassanak.

- Összeszaladtunk a rendőrség előtt, és követeltük, hogy engedjék ki azokat, akiket bevitték - tanúsítja Brezovszki Rudolf. - Nem sokat teketóriáztak velük, amint bevitték az épületbe, rögtön verni kezdték őket. Az egyik Utasi gyerek be akart menni a rendőrségre, mert a testvérét keresték. Egy rendőr kijött a lépcsőkre, és nyomban fejbe vágta, s úgy megrúgta, hogy legurult a lépcsőn. Nyeső Kamil emiatt szidta őket, meg akarták fogni, de elszaladt. Erre föl bevitték az öccsét, Kázmért. Őt nem akarta elengedni a csaja, Zsaklina, erre a rendőrök őt is megverték gumibotol. Eközben megérkezett az erősítés a rendőröknek, s mi elszaladtunk a buszmegálló felé. Ott hallottuk az első lövést a rendőrség felől. Erre még messzebbre szaladtunk. Később ismét egybeverődöttünk az egészségház előtt, ott ránk támadtak, engem fejbe ütöttek, elestem, a földön megrúgtak, el is szédültem, arra tértem magamhoz, hogy - alighanem a rendőrpáncsnok - szólt egy másik rendőrnek, hogy hagyja abba, ne bántson. Ez már három óra felé történt, és ekkor hallottuk a második lövést. Közben egy topolyai rendőr, aki velem foglalkozott, egyre azt kérdezte tőlem, hogy te nem tudsz szerbül. Én meg mondtam, hogy nem. A rendőrök mindannyiszor ránk támadtak gumibotjukkal, valahányszor csoportba verődöttünk. Ez megisméltődött ötször-hatször.

Péter Zoltán édesanyja hétfőn fölkereste fiát Szabadkán az egyes számú kaszárnyában.

- Még mindig a fájdalmaira panaszkodott. Azt mondta, hogy a kaszárnyában belökték a tartalékosok közé, és egész éjjel rugdosták. Még sírt is. Azt mondta: „Anyu, több verést kaptam, mint amott.” Azóta nem láttam, értesítést nem kaptam felőle. Hétfőn engem is kihallgattak. Megmondtam nekik, hogy ennyi frontszolgálat után így meg kell verni egy katonát!? Erre nem szóltak semmit, de közölték, hogy vissza fogják vinni Negotinba a kaszárnyába. Azóta telefonáltunk már oda is, de azt a választ kaptuk, hogy még nem érkezett meg. Közölték azt is, hogy visszaviszik a frontra.

Másnap közölték az édesanyával, hogy fiára emiatt fél évtől három évig tartó börtönbüntetés szabható ki. S ő most egyre azon siránkozik, hogy a fiának vissza kellett volna mennie katonának, minden kísérletezés nélkül. Akkor nem lett volna baja.

Beszélgetésünk után könnyezve kikísér az utcára. Az utca túloldalán egy táskáját lóbáló ember halad. Fehér ingén gyászszalag.

- A Sípos gyerek apja - közli Dudás Ida.

Az eszébe jut-e, hogy Síposékat azért bántja a lelkiismeret, mert engedték, hogy a fiuk elmenjen? Vagy hogy elvigyék? S az vajon eszébe jut-e, hogy katonafiát a hadsereg nem díszőrségre viszi, hanem lövet vele?

Valakit esetleg lelövet. Akít úgy visznek azután haza, mint az eddig elesett kishegyesi gyerekeket. Meg a többit. Valakinek az olyan szép házát, mint Ida asszonyé, a gyerek szétlövi.

Hiába jut eszébe. Nem tud elég okos lenni.

Fajüldözés Herkócán

(Második hazai jelentés)

Vesszen mind, aki nem szerb!

Herkóca most vonul be a népüldözések gyászos történetébe. A történelem már régóta számon tartja mint lakott települést, itt a közelében letek ugyanis a századelőn egy kőkorszak óta lakott területre, melyet magyarul Gomolnak neveztek, a szlávok pedig Gomolava néven jegyezték. A kicsi helység mai neve egyes feltételezések szerint azonos azzal, amelyet Hudrovcz néven említenek 1477-ben, de Gomolról, illetve Gomolyórol vannak adatok 1353-ból, illetve 1445-ből. Gomoly kőkorszakban kezdődő történetéről az ötvenes években a régészek világértekezletet tartottak.

Most egészen más természetű események miatt foglalkozik vele a hazai, valamint a nemzetközi sajtó és közvélemény. Fajüldözés zajlik ebben a faluban. Nem tudósok, hanem csak újságírók állítják, s állításukat a helybeliek megerősítik: azóta, hogy Vojislav Šešelj, a Szerbiai Parlament tagja az idén, 1992. május kilencedikén megtartotta a faluban pártja, a Szerb Radikális Párt bemutatkozóját, hitleri események zajlanak a mindaddig békés szerémségi faluban.

Nyilván sokunk számára meglepő, hogy a mai Herkócát albán betelepítők alapították akkor, amikor a szerbek és a montenegróiak második nagy vándorlásának idején, a tizenharmadik század első felében feljöttek a Prokletije hegység vidékéről az akkori Magyarország területére ugyanazon okból, mint a szerbek és Crna Gora-iak: hazájukban az arrafelé csatázó osztrák hadsereggel együtt harcoltak a török ellen, s félvén annak bosszújától, elhagyták otthonukat. Jellemző, hogy ezek az albánok keresztények voltak. Herkócát a katonai hatóságok hozzák létre Mária Terézia rendeletére 1747-ben. A 18. század végén és a 19. elején telepednek ide horvátok, s ez utóbbi század derekán a két nép kezd

egymás között elkeveredni. Ennek folytán az albánok (jellegzetes nevük is van: klimenták) elhorvátosodtak. A század közepén telepednek be nagyobb számban németek, majd a magyar szabadságharc utáni időben magyarok.

Írásunkat egy herkócai születésű személlyel folytatott hosszabb interjúra alapozzuk. Beszélgetőtársunk ma nem él Herkócán, de hetente hazajár a szüleihez, pontosan tudja, mi történik a faluban. Ő ma újvidéki, mint oly sok más herkócai születésű, aki az elmúlt évtizedek folyamán odahagyta szülőfaluját. Némelyek annak reményében, hogy a tartományi székvárosban könnyebben kapnak munkát, mások, főleg a magyarok, az itt nagyobb tömbben élő magyarokat keresték, mint annyi más szerémségi magyar: a maradékiak, nikincaiak, ürögiek, satrincaiak, mitrovicaiak, rumaiak...

- Elfogy onnan most már mindenki, aki nem szerb. Elmennek a horvátok, el a magyarok.

- Miért mennek el?

- Nem lehet ott most semmit rendesen intézni. Mert teljesen átvette a hatalmat Ostoja Sibirčić, ő most ott mindennek a megmondhatója. Amit ő mond, ott most az történik.

- Ez odavalósi ember?

- Oda. De ő is ideköltözött. Van nekem egy kis könyvem a falunk történetéről. Akkor lett kiadva, amikor a faluban volt a találka, a Tudás hatalom, amit a belgrádi tévé szervezett. Itt megvan, hogy kik, mikor, honnan jöttek.

- Tehát Sibirčić is telepes?

- Benne van a könyvben, ő is ideköltözött a háború után. Nem őslakos. Benne van a könyvben a falu története.

- Maga rendszeresen szokott hazajárni?

- Ott élnek a szüleim, meg ott voltak mind ez ideig a nővéremék, családostul.

- Mikor hallotta először a nővérétől, hogy őket ott zaklatják?

- Húsvétkor. Akkor kezdődött. Azt mondja: „Te, zargatnak innen bennünket.” Mondom, ugyan ne beszélj, ne hagyjátok magatokat! Ne menjetek! Nem kell megijedni! Az ember úgy gondolta, hogy talán csak egy kis provokáció.

- Konkrétan mit mondott a testvére? Hogyan fenyegetik őket? Telefonon vagy mi módon?

- Nem telefonon, hanem szólították, hogy azt mondja: „Nézzétek, ti horvátok vagytok, és nektek el kell menni innen.” „Ugyan már, hát miért mennének?! Nincs is miért félnünk. Hát a gyerekem odavolt a hadseregben.”

- A nővére férje horvát?
- Igen. Éppen az ő korabelijeit, az ilyen negyven-ötven éveseket úzik legjobban.

- A nővére megnevezte azt az embert, aki vele ezt közölte? Ismerte?

- Mondhatom magának, azok az odavalósi szerbek, azok olyan rendesen viselkednek, illetve hát viselkedtek május kilencedikéig. Olyan normálisan. És pártjukra álltak a többieknek: „Ne féljete, ezek ilyen bedobott csoportok. Nem kell őket komolyan venni.” Akkor kezdett ez komolyra fordulni, amikor ez a Šešelj ott járt. Attól a naptól kezdve nem volt maradás. Borzalmassá vált az élet.

- Hogyan folytatódott?

- Így, hogy amikor elment ez a Šešelj-csoport, akkor a faluba bejöttek teljesen idegen emberek. Akiket nem is ismertek a falubeliek, talán csak ez a kis Šešelj-csoport, akiket a Šešelj kinevezett, hogy hát ők a párt a faluban. Szólították a megnevezetteket, ahogyan mentek az utcán. Mert a Šešelj megnevezett akkor tizenhét családot, név szerint, akik szerinte nagy horvátok, hogy nekik el kell hagyniuk a falut. A hűgómék nem voltak ebben benne. De hát elkezdtek akkor ezek az emberek költözködni innen, akik föl voltak olvasva. Mert ez a Sibinčič azt mondta, hogy élve menjenek, mert ha nem, akkor holtan fogják őket vinni, de itt a faluban nincs maradásuk. Nem maradhatnak meg. Attól eltekintve, hogy ők egymásnak segédkeznek, hogy idáig jóban voltak: nincs maradás. Hát akkor, már ha azok mentek, akkor a hűgómék is. Mert fenyegették őket. Jöttek-mentek körülöttük az idegenek, s egyre, hogy csak cserélni, cserélni. Előbb becsületes módon: házcserével. Így jöttek: beállítottak, hogy hát szeretnének házat cserélni. Á, hát a hűgom azt mondja, ők még nem gondoltak menni. A fia be szokott járni a faluba. Ott meg azzal fogadták, hogy mi az, te usztasa! Hát még itt vagy?! Neked itt nincs helyed. Ezek mind a kollégák voltak, még régebben együtt pajtáskodtak, együtt voltak katonák. Ránézett a gyerek, hogy hát miért? Azt mondták neki, hogy hát nektek nincs itt helyetek. Azt mondja a gyerek, hogy hát eddig együtt szórakoztunk, együtt voltunk katonák. „Mehettek.” Nagyon fáj a gyerekeknek. Nem mert elmenni a faluközpontba, kerülte a társaságot. És akkor kezdődött ismét a fenyegetés. Telefonon is, az utcán is, mindenütt. Fölpakolt a gyerek, és elment házat nézni. Slavonska Požega ...

- Miért éppen oda?

- Legelőbb elment Zágrábba. Mert ott van nekik valami távolabbi rokonuk. No, ő földműves volt, van ugyan szakmája, de nem dolgozott a szakmájában, mert nagyon jó földműves volt. Gyönyörű, nagy házat csi-

náltak a húgomék is meg ugyanők a fiának is. Nagyon gazdagok voltak. Mind a két ház ott van, egymással szemben. És minden gépük megvan a gazdálkodáshoz. Harminc hold földdel dolgoztak. Mindenüket ebbe adták.

- A gyerek még nem nő?

- De nő. Van neki egy családja. A felesége horvát. És az dolgozott Rumában az Autosreputban mint technikus. És akkor őtet is a munkahe-lyén elővették: „Na mi az? Te majd megkapod a státus izbeglica (menekült). Te nem vagy hozzánk való.” „Ugyan már, kollégák, hát eddig is együtt dolgoztunk.” „Akkor is, neked el kell menned!” S akkor kezdtek a vállalatban is rostálni őket. Azért, mert horvát. A fiatalasszony fölmondott, és mint mondtam, elmentek Zágrábba házat nézni. Mert úgy gondolták, hogy ő ott munkába tudna állni, mert ugye szakmája van. És akkor jöttek lefelé. Nem tudom, melyik helységeken, de megálltak Slavonska Požegában, ott találtak egy házat. Úgy gondolta, talán megfelelne nekik. Azt az embert is ugyanúgy fenyegették ott, Požegában a horvátok. Hogy fölrobbantják a házat. El kell mennie.

- Itt is mondtak a testvérének ilyeneket?

- Nem. Itt azt mondták, hogy elveszik, ha nem adják szépszerével. Nem tudja az ember, hogy mi rosszabb. Úgyhogy azután üzent a fiatal-ember, a húgom fia ennek az embernek, hogy elcserélnék a házat. Ők fia-talok, elmennek, a húgomék itt maradnak. Míg a fiatalember ebben az ügyben oda volt, akkor mindennap jöttek hozzájuk.

- Kik?

- Ismeretlen emberek. Voltak úgy kilencen, tízen, tizenöten. Szegény húgomék el nem tudták gondolni, mi van. „Menjetek!” „Ugyan már, hát hova mennénk? Ne hülyüljete, emberek! Nem megyünk sehova sem!” Azt kérdezték tőle, hol a fia. Megmondta, hogy úton van, ha jön, majd halljátok tovább. El volt keseredve. Mi történik most? Ők nem akarnak menni. A fia nem is jött haza, oda volt két hétig. A fiatalasszony jött, megbeszélték ezzel a požegai emberrel, hogy elcserélik a házat. Megjöttek a požegaiak, este körülnézik, és hát gyönyörű a ház, nagyon szépen beren-dezve. Új bútor, mert az elmúlt hét évben épült a ház, és berendezve is újonnan lett. De hatalmas épület, mondhatom, hogy olyan 140 négyzet-méter a házban a lakóterület. És nagy fészerekkel, gépekkel.

- Milyen az a ház, amit cserébe találtak?

- Emeletes ház szintén, csak ki van rabolva. És bútor nélkül, meg összelövdözve. Ajtók, ablakok üveg nélkül vannak. De azok is úgy gon-dolták, hogy mentsek legalább az életüket, mivel nekik meg ott nincs ma-radásuk.

- Az a szerb család még benne élt?

- Benne volt, de nem élt abban a házban állandóan senki, mert az a szerb család Németországban tartózkodik. De attól eltekintve, hogy Németországban él az az ember, azt mondták nekik, hogy a házat fölrobantják. No most már az derül ki ebből, hogy azokkal sem olyan aranyosak a horvátok. Üldözik a szerbeket ott, itt meg a szerbek a horvátokat. Hogy visszatérjek a húgomék dolgára. A húgomnak a menyé jött ezzel a szerb emberrel, hogy megcsinálják a szerződést. Körülnézik a házat. Hát nagyon jó, de az a kérelem, hogy hagyjanak mindent, a bútort is a házban. De ez a ház, ha nagyobb is, ennek az embernek nem kellene a gépek, nem kell a föld. Ő csak a házat cserélné mindenestül, ami benne van. A fiatal pár meg úgy gondolta, hogy a gépeket itt hagyják a nagyszülőknek, vagyis a húgoméknak, hát ők ugye ott maradnak, meg ott marad a föld is. Ez az ember ott aludt a házban. Másnap, ő majd elmegy Rumára, mert neki ott van valami rokona. A fiatalasszonynak meg a húgomnak azt mondja, amit szeretnének mégis elvinni, ilyen ágyneműt, függönyöket meg hasonlót, azt mondja, készítsék el, vidd el anyósodhoz, mármint a húgomhoz, mink meg, azt mondja, majd jövünk vissza, rendezzük. A húgomék elkezdtek csomagolni. Vasárnap délelőtt volt. Elmentem haza én is segíteni. Az apukánk is ott volt. Ők a falu másik végén laknak. Ez a csoport állandóan ott akadékoskodik a ház előtt. Le-föl. Szakállas fiatalok, úgy gondolom, hogy olyan harminc-harmincöt évesek lehetnek. Csúnya szavakkal sértegetnek. És járkálnak le-föl az utcán. A húgom azt mondja: ne menjünk ki! Én meg: a jó Isten áldja meg, hát az embernek a saját házában kell félni! Hát ott így van. Amikor ezek odább mennek, akkor mi szaladunk át a húgomék házába, mivel ők a fiával szemközt laknak. Pakoljuk át a cuccot, dél van. Jaj, mondom a húgomnak, én megyek ebédelni, mert apukánk meg anyukánk vár, ti meg szintén ebédeljétek, és majd jövünk megint.

- A rendőrségnek nem szóltak?

- Dehogyanem! Képzelve el, hazamegyek, leülök ebédelni, csöng a telefon. A húgomnak a menyé. Azt mondja: tetka (nagynéni), jöjjön, betörték a házba. Úram Isten! Kicsoda? Majd meglátja. Rögtön biciklire, de nem is tudom, hogy mentem oda. Nem lehet oda menni, nyitva a kapu, a fiatalok ott randalíroznak, ott a rendőrség. A húgom nincs. Mi történt? Hova lett? Kórházban van, Mitrovicán. Egy idő múlva kocsin hozzák vissza, de csak bement, lefeküdt. Mi történt? - kérdezem a menyecskéit. Azt mondja, bent voltunk a házban, és ott volt az anyósom is. Odaállított kilenc fiatal, előbb az utcai kapuhoz. A sógorom azt mondja: ne menjetek be, hát még itt vagyunk, a mienk. „Micsoda?! Te, féltre!” A nagykapun át, mert a kiskapu be volt zárva. Benyúltak és

kizárták, be az udvarra, neki a bejárati ajtónak. Be van zárva. „Nyisd ki!” „Nem nyitom. Nem jöhettek be!” „Mink akkor is bemegyünk.” „Nem jöhettek, csak a holttestemen át. Nem engedlek be benneteket, és nem megyek ki innen.” Valamelyikük elővett egy hatalmas csavarhúzó, kifesztette az ajtót, betört a lakásba. Azzal a húgom elájult, teljesen megme- redt. Ezek rá se hederítenek. Ez, aki feltörte, kiszól a csoportnak, gyertek be, miénk a ház. A bent levőknek meg mars kifelé. A húgom menyé kiszaladt az ebédlőn keresztüli bejárón át. Kiabál torkaszakadtából: Tata, gyere! A mama rosszul van. A húgomat elvitték a kórházba. Ezek meg bementek, mai napig is bent vannak. Kijött a hívásra a rendőrség, három kocsival, és csak úgy finomkodva mondják, hogy ó, hát ilyesmit nem szabad csinálni. De ezek rájuk se hederítenek, megmondják, hogy mi innen nem megyünk ki, és punktum. Nem megyünk ki, ezt felelik a rendőröknek. Hát hogyan lehet ez? A rendőr fölveszi az adatokat.

- A betörőknek az adatait?

- Ezeknek, mind a kilencnek. És a rendőrség, mint aki jól végezte a dolgát, elment.

A rendőrség asszisztált tehát. A szeme láttára elfoglalják vadidegen emberek egy békés, lojális, büntelen polgár családi házát, a sértett fél hívja a közrend fegyveres őreit, azok tessék-lássék jegyzőkönyveznek, de a jogra hivatkozva kijelentik, hogy a betörőket, akik közben már ürítik is ki a házat, nincs joguk kidobni, nincs joguk vasra verni, nincs joguk erőszak alkalmazása miatt megverni.

- Közben megjön ez, akivel cseréltek volna. Már két óra körül volt. Jön kocsival, de látja, hogy ott áll a Valjevo rendszámtáblás kocsija ezeknek a vadaknak. Bent vannak az udvarban. „Ejnye, itt mi történt?” Utána elmesélte, hogy bement az ebédlőbe, tele az asztal, ezek ott pipálnak. „Mi az?” „Ez a ház a mienk.” „Hogy lenne a tietek, mikor ez a Marjannak a háza? És én cseréltem?” „Nem érdekel minket.” Jön az ember, átjön a húgom is, mi ott sírunk mindannyian. Ezt nem lehet ennyiben hagyni, ki kell dobálni őket onnan. Bement az ember megint Rumára, valami ismeretséget csinált az ottani rendőrségen. Jött négy kocsis rendőr. Felszólítják őket, hogy el kell hagyniuk a házat. Azok egyszerűen csak kijelentik, hogy sehova sem mennek.

- Volt náluk fegyver?

- Nem láttam. Csak megmondták, hogy semmi sem érdekli őket, de nem mennek ki a házból. „Tik Tudmanok vagytok, nem a tietek a ház többé.”

- Melyik napon történt ez?

- Június ... Aznap, amikor a Vidovdanjuk van. Amikor a tüntetés kezdődött Belgrádban.

- Többekkel is történt ilyesmi?

- Aznap három ilyen házba betörték. Ugyanilyen csoportok. Voltak ők ilyenek itt a faluban talán húszan. Akik meg voltak szervezve. És képzelheti, ha a rendőrség nem bírta őket sehonnan kidobálni. Fölvették csupán az adatokat. Akkor jött a másik rendőrség, és az is csak az adatokat vette föl. Én egyre követelem, hogy írják föl, mi minden van a házban. A rendőrök meg egyre csak azt hajtogatják, nem kell semmit fölírni, nem visznek semmit el onnan. De ott állt a rendőrkocsi, ők meg már pakolnak a házból. A gyerekbicikliket - három gyerekbiciklit -, gyerekkocsit, az edényt, rengeteg lakodalmi ajándékot, amit kapott nászajándékkul a fiatalasszony.

- Hány éves házások?

- Nyolc. Harmincéves a fiatalember. Az édesanyja, vagyis a húgom meg negyvenhatos... Siralmas ez nagyon. Ezek ott bent vannak a más házában, a szemünk láttára kirabolják, és azt mondják a rendőröknek, nem törvényes, hogy őket onnan kidobálják. A rendőr is azt mondta nekünk, azok közül egy, akik Rumáról jöttek. Azt mondják, nem törvényes, hogy kidobálják őket onnan. Hanem azt mondja, adjuk át őket a bíróságra, és akkor majd a törvény.

Átlátszó gonoszság a hatalom részéről. A megrettent emberek egy része ilyen élmények után, amikor azt tapasztalja, hogy nemcsak vagyona, hanem elsősorban az élete van végveszélyben, örül, ha azt megmentheti, nem hogy még belebonyolódjon kétes kimenetelű polgári pereskedésbe, olyan személyekkel, akiktől a fegyveres rendfenntartók is félnek. Aki tehát nem pereskedik, hanem csak elmenekül, az vessen magára. Mindene elvész. Hogy mi lesz annak a sorsa, aki mégis vesz magának elsősorban bátorságot, és szerez rávaló pénzt, hogy ilyen időben pereskedjen, az nézhet a bizonytalanságba. Belügy-miniszter, rendőrség, ügyészség, bíróság nem tartja magát hivatottnak arra, hogy hivatalból megindítsa az eljárást a nemzetközileg is üldözendő bűncselekmények elkövetői ellen? S a parlamentben még senkit sem vontak felelősségre ezért? Nemzetközi és parlamenti vizsgálóbizottság miért nem alakult már régen? Ugyan már! Ha az megalakult volna, akkor itt olyan lenne a helyzet, hogy mindez meg sem történhetne. A világ meg csodálkozva veszi tudomásul, hogy az emberek csak menekülnek, egyre csak menekülnek e tájról.

- Átadták az ügyet a bíróságnak?

- Át. Azóta már érkezett értesítés, hogy augusztus hetedikén lesz a tárgyalás. Rumán. De hogy mi lesz ebből? Mert meddig tart egy ilyen per? Majd a sok föllebbezés meg csűrés és csavarás... De fenyegetik ám az ot-taniakat! Fegyverrel bementek az egyik házba. Azt kérdezik a házbéltől,

hol a fiad. Hol? Šabacban a kórházban. Mert tartalékos volt a gyerek, bevonult, és valami az agyával nem lett rendben. Talán megzavarodott vagy mi. Na, ő ott, te meg holnap itt lógsz ezen a diófán. Úram Isten! Hát ez az ember is rosszul lett.

- Az is a jugoszláv hadseregben szolgált?

- Persze. Hát mind. Ezek ott a faluban mind. Hát akik ott élnek, hát persze hogy ott mennek katonának vagy tartalékba. Egy házaspár kijárta, hogy visszamehettek a házukba. Az asszony magyar, az ember meg szerb. Bementek hozzájuk szintén valami idegenek, és formálisan kidobták őket a saját házukból. Ők meg beültek a kocsiba, és mentek utána. Nyolc napig nem is voltak otthon. Jártak Belgrádban, jártak Újvidéken, mindenféle. Sikerült nekik kidobatniuk a betörőket. De a holmit, amit addigra elvittek, annak hűlt helye. Újvidékről jártak kint ilyen speciális rendőrök. Ezek szedték őket össze, és elvitték valahova azokat a fiatalokat.

Miért nem adott ki erről közleményt a rendőrség? Miért nem tették közzé, hogy vizsgálatot indítottak ellenük? Miért nem teszik közzé, hogy ki áll mögöttük? Ki biztatja fel, ki irányítja őket, hogy melyik házba kell betörniük, kiket kell zaklatniuk? Hiszen ha ők idegenek, nem tudhatják, hogy ki milyen nemzetiségű. Ha mindezt végiggondolja az ember, nagyon közel áll ahhoz, hogy neki is történjék valami az agyával.

- Valamelyiket talán meg is verték. És még ezeknek állt följobb, hogy ilyen az újvidéki rendőrség. Mentek bizonylatért. Hogy bántották őket, megverték. És akkor azt mondták a hűgóméknak a rendőrök, hogy ez nem volt törvényes, mert azokat sem volt törvényes a rendőrségnek kidobálni, hát innen sem lehet.

- Ezt a hűgának mondta a rendőrség?

- Igen. De tudja, hogy van? Amikor megy be a faluba, ugyanígy, mint itt Újvidéken, meg minden híd előtt, mindenkit igazoltnak. És amikor jön ki a faluból, akkor megint. Mert mivel ez egy főút. Tehát a rendőrség, ha nem írta is föl, kik voltak a valjevói kocsikban, de azt csak látta, hogy rablott holmit visznek, le Šabacnak, Loznícának. Platičon is ez volt, meg Nikincán is, csak nem ennyire. Herkócán itt elég sok volt a horvát. Nem volt nyolcvan százalék, mint ahogy némelyek mondták, de sok volt. De sok volt a magyar is. Sajnos, a magyarokat is így zaklatják. Itt van apukám első unokatestvére. Magyarok, de a gyerekek horvátok. Mert nem volt magyar iskola már vagy huszonöt éve vagy mennyi. 56-ig volt. Négy osztály volt magyar, és a többi szerb. No nem mondom, hogy horvát, hanem szerb. És mentek a gyerekek tartalékba, a katonaságot kiszolgálták, azután mentek tartalékosnak is. Fiatal gyerekek, iker, a két iker olyan harmincéves, az idősebb testvérük meg harminchárom. Az

egyik az ikrek közül elment Horvátországba. Megszökött Ausztriába, átment, elkezdett dolgozni. Hallotta, hogy annyira fenyegetik a magyarokat is, hazajött, hogy lássa. Hazajött, hát az egyik házukba betörték nekik. Van két nagy új házuk meg egy régi az öregsülőknek. Oda is betörték. Kezdték volna menteni a bútort, mert azt mondja a fiatalember, nem hagyom a bútort, és ezen összevesztek úgy, hogy megverték a fiatalembert.

- Kik?

- Ezek a rablók, akik betörték a házukba. Azt mondták, menekültek. Az édesapja házába meg bombát, kézigránátot dobtak, az udvarába. Úgy azt mondta a nagybácsim, a gyerekeknek az édesapja, hogy el kellett neki menni a faluból. Nekem tehát ez apai nagybácsim. A fiatalember beszaladt a szomszédasszonyhoz, a szomszédasszonyt is megverték. Az újságban is benne volt.

- Hova mennek?

- Nem tudom. Még egyelőre ott voltak, amikor otthon jártam.

Van-e jó magyar?

- Hány éves a nagybátyja?

- Ötvennyolc.

- Tesznek-e különbséget bármelyik magyarral?

- Apukámékat nem bántják. Ők idősek, meg őknek mindig úgy jó, ahogyan mondják. Azt mondja, idős vagyok, itt kell maradni.

- Milyen idős?

- Hetvenéves. A szomszédokkal jóban van, azok szerbek. Segítenek is neki.

- Na de hát korábban mindenki így volt.

- Hát persze. Így. Szinte egy család volt az egész falu. Mert ennek az én húgomnak a fia ezekkel nevelkedett, a helybeli szerb fiúkkal. Együtt is dolgoztak, kombájnoztak, traktoroztak. Egyiknek ilyen gépe van, a másiknak olyan. Segítettek egymáson. És most!?

- Említette, hogy az unokaöccsének udvarába betörő személyek valjevói kocsin érkeztek.

- Igen. Ilyen kocsin jöttek ezek a bandák, akik raboltak. Mert aki becsületes módon akart cserélni, azok Viroviticából, Bjelovarból jöttek. Ezek elcserélték a házat.

- Na persze azok sem jószántukból.

- Jaj, dehogy! Siratták mind. Azok amit otthagytak, ezek a mieink meg az ittenit. Képzeld magát bele ebbe a helyzetbe. Hogy ezért dolgozott, és most egyszerre mindenét el kell adni. El kell menni. Hát

nem tehetek róla, hogy magyarnak születtem. Egy ilyen földművesnek, mint az én húgomék voltak, hol lesz másik otthonuk? A két ház, a berendezés, a gépezet ... És az egészségét is itthagyta a sógorom. Az egyik veséjét kivették tizenkét éve, a másik veséje beteg. Húgomnak a szíve nem egészséges, a lábait megtámadta valami betegség, nem szabad neki érintkezni fűvel, veteménnyel, a tavasszal nem mehetett ki a kertbe, hanem gumicsizmát húzott mindig. És akkor az ilyet el kell úzni. Most újrakezdeni az életet ilyen állapotban.

- Ezzel a helybelivel, Ostojával maga beszélt?

- Nem.

- A húga?

- Nem beszélt senki sem, mert ő nem hajlandó a falusiakkal beszélni.

Csak ezekkel, akik bevándoroltak. Az új szerbekkel. Mert neki a mi szerbejeink nem rendesek. Neki ezek nem. Ezek olyan félhorvátok. Vannak ott olyanok, akik vele jártak iskolába, azok a negyvenévesek. És most azt mondja, hogy egyszerűen nem vagy normális, ha beszélsz vele. Ha megkérdezed, miért kell elmennem nekem, ember? Miért üldözől engem? Mert ezek, akik betörték a húgom fiának a házába, ezek azt mondták, hogy őket ide irányították. Ez a Sibinčić is azt mondta, hogy igenis, ide be kell mennetek.

- A helybéli szerbek között senki sem háborodik föl ezen?

- Próbált az elején. Mondjuk az iskolaigazgató, az próbálta az üldözötteknek pártját fogni. Mondta, hogy hát ez mind itt dolgozik, ezek mind rendes népek, hát ilyet ne csináljatok. Azt mondták neki, hogy teneked is el kell menni.

- Mi lett a fűrésztelep igazgatójával? A neve talán Samu, azt hiszem, Józsi?

A NIN és a Vreme a falu egyik legmegbecsültebb, legtehetségesebb, pártatlan embereként tesz róla említést. Magyar. Két hónappal ezelőtt még kijelentette, hogy van neki tartalékban húsz liter benzinje, mielőtt kényszerülne elmenni, leönti a házát, és felgyújtja.

- A borbély fia?

- Azt én nem tudom, de ő volt a fűrésztelep igazgatója.

- El kellett mennie. Meg az orvosnak is, az horvát volt.

- Tudja-e, hova mentek?

- Az orvos, az Zágrádba. És ott dolgozik is.

- Maga mikor járt a faluban legutóbb?

- Két hete.

- Telefonon szoktak beszélgetni az otthoniakkal?

- Igen. Tegnap is beszélgettem az édesapámmal. A húgommal nem, mert ők elmentek, és nem is tudom, hogy hova. Semmit nem tudok

róluk. Elment a húgom, a férje, a gyerekük a feleségével, a lánya, a veje. Mindenki. Próbáltunk úgy beszélni velük, hogy van ismerőse Budapesten, akkor ő fölhívja Pestet, és annyit mond, hogy élünk, jól vagyunk. Akkor a pestiek fölhívnak engemet. Egy hónapja beszéltünk. Most kell majd értesítenem, hogy lesz a tárgyalás a bíróságon. Az ügyvédje föl van hatalmazva.

- Hova valósi az ügyvéd?

- Rumai. A húgom fia visszajött, és ő fogadta az ügyvédet. Mert ő szeretett volna magával vinni gépeket. Mondhatom, hogy nagyon sokan elköltöztek így a faluból. Rengetegen. Ezek a mi ismerőseink, távoli rokonok, mind, mind elmentek. Maradtak az idős szüleim. Meg egy unokatestvérem. Figyelmeztették őket is, mert ő magyar, a felesége horvát, de ők mentek Belgrádba is és utánajártak, mert ők senkinek semmi rosszat nem csináltak.

- Úgy mondta, hogy mások sem.

- Nem, de ezek jártak utána. Most, hogy meddig maradhatnak majd?

- Zaklatják őket?

- Persze hogy! Tudja, voltak gyűlések, és akkor csoportosan mentek az utcán, és énekeltek, és sértegették a magyarokat és a horvátokat. Tudja, szerették volna, ha azok is összeálltak volna veszekedni, vagy talán csak szóltak volna egyet is. És talán valakit agyonütöttek volna. De agyon is ütöttek egy embert Vidovdankor, egy fiatalembert.

- A provokátorok vagy a helybeliek közül valót?

- Helybelit.

- Megfogták a tetteseket?

- Állítólag, még nem százszázalékos, de kilencvenkilenc, hogy ezek valjevói vagy hova valósi csoport voltak. Egy idős bácsi befogadott ilyen jövevényeket, mondták: menekültek. Hetven éven felüli az öreg. A főutcán lakik, csak hallomásból ismerem, befogadott egy menekült családot. És majd egy - két hétnek utána kitették a bácsit az utcára. „Hát jól van, emberek, hát az enyém a ház.” És elkezd sírni a bácsi. „A magáé volt, de mától már nem. És magának itt nincs helye.” Hogy mi lett vele, nem tudom. Horvát ember volt. Valamikor ismertem, de most már harminc éve, hogy mi elköltöztünk onnan, és azóta csak vendégségbe meg látogatóba járunk haza. Abba az utcába meg én azelőtt is nagyon keveset jártam.

- A második világháború alatt ott volt vérengzés?

- Mindig arra mutatnak, hogy a háborúban, amikor Šabacból hajtották az embereket, akkor itt baj volt. Amikor a háború után volt az a rendezkedés, amikor a magyarokat irtották, akkor azt mondták, hogy amikor itt a falun, Herkócán hajtották keresztül az embereket, akkor forró vizet

öntöttek rájuk. Meg hogy nem adtak vizet nekik. Ez mind hazugság volt. De a šabaciak mindig fenyegették a herkóciaikat negyvenöt óta. Akkor innen sokakat kitelepítettek. Mert volt a Német utca, a németeket kitelepítették, és jöttek ide mindenfelől. Boszniából, Horvátországból, meg nem tudom még, honnan.

- Körülbelül hány német család ment el innen? Vagy hány személy?
- Nem tudom.

Az 1910-es népszámlálás adatai szerint Herkócának abban az évben összesen 2518 lakója volt, ebből 619 magyar, 644 német, 20 szlovák, 1 román, 1144 horvát, 70 szerb és 20 egyéb. Mellékelt táblázatunk részletesen ábrázolja a népesség változását 1905 óta. Ezek az adatok a Marko Los-Maras által készített herkócai monográfiából valók, amelynek címe: Hrtkovci u vremenu i prostoru, kiadásának éve 1990.

- Magyarokat nem vittek el akkor innen?
- Nem.

- Most, amikor a hűgáék elmentek, mi lett a bevetett földdel?

- A helybeliek fogadkoztak, hogy ők majd megőrzik. Azt mondták, nem hagyják kárba veszni. De tudja, mi történt? Volt nekik egy hold dinnye, bosztány. Egy idősebb szerb ember azt mondta, neki úgyszincs semmi dolga, majd mindennap kimegy oda dinnyecsősznek. Járt is ki rendesen, ahogy mondta. Egy reggel, olyan kilenc óra tájban odaállított egy csoport suhanc. „Hát te, öreg, itt mit keresel?” „Őrzöm a dinnyét.” „No, majd mink megőrizzük neked.” Avval oszt’ elkezdtek taposni a dinnyét. Ugráltak rá, és taposták szét. Az öreg megijedt, és hazaszaladt. Másnap azért ismét kiment a bosztányföldre, volt mit látnia. A dinnye széttaposva, bicskával földarabolva.

- Maga hogyan élte át mindezt?

- Én állami alkalmazásban dolgozom. Amikor mindezt átéltem, hát nem volt mindegy, meglátszott rajtam, nagyon megviselt. Pedig én úgy voltam vele, nem mondom senkinek, mit mondjak másnak? Ehhez senkinek nincs köze. Úgy gondoltam, ha vidám dologról nem beszélhetek, mást ne terheljek az én szomorúságommal. De csak meglátszott rajtam, és a főnököm egyre faggat, hogy mi a baj. Hát a végén megmondtam neki. Ő maga is szerémségi születésű, hát azt mondja, neki is van sok szerémségi rokona, barátja, horvát is, szerb is. Nem tudja elhinni, hogy ez valóban megtörténhet. Pedig látja, megtörtént.

És még mindig történik.

1992. augusztus 2-án nagy községi ünnep volt Herkócán. Herkócán, amely azon a napon megszűnt létezni. Megszűnt abban az esetben, ha Európának ezen a részén napjainkban lehet hódító háborúban valamely nemzet számára új területeket szerezni. Természetesen más nemzetek kárá-

ra. Ezen a napon fiákeren hordozták le-föl a faluban a szerb nemzeti jeleket, annak bizonyításául, hogy mostantól kezdve ez a falu kimondottan szerb falu, hivatalosan is. A falu nevét ugyanis Srbislavcira változtatták. Korábban is kinyilatkoztatták már a névváltoztatást, de akkor közbeszólt a rumai községi hatóság, hogy a névváltoztatásnak bizonyos törvényes keretek között kell történnie. A vajdasági magyarok ezt eléggé jól megjegyezheték, mert például a Kanizsa és Zenta közötti Adorján Árpád-kori magyar település nevét az első világháború után az új hatalom bosszúból Nadrljanra változtatta, aminek magyar értelme: rátett, pórul járt. Majdnem három évtizedébe került Adorján lakosságának, hogy a névváltoztatásban illetékes szerb Képviselőház szentesítse óhajukat, hogy a csúfnevet töröljék, és visszakapják az eredetit, azt a szépet. Bezzeg az államalkotó jövevényeknek egészen más módon sikerült a változtatást kierőszakolniuk.

Herkóca mostani lakói - hivatalos adatok híján kénytelenek vagyunk a szóbeszédre hagyatkozni - egészen kevés kivételtől eltekintve már mindannyian szerbek, kétszáznyolcvan házat elcseréltek már, s ki tudja, hány ház lakóit üldözték el mindenfajta csere nélkül. A szerbek augusztus másodikán ökörsütéssel ünnepelték a falu névváltoztatását. Senki sem tiltakozott ellene. Sem a horvátok, sem a magyarok. Ki is emelte volna föl a szavát? A katolikus papot a falu igazi búcsúja előtti napokban - Péter-Pál előtt - elüldözték, azóta még csak nem is harangoznak a templomban, az új népesség pedig most már azon töri a fejét, hogy szerb templomot fognak építeni maguknak.

Amióta riportalanyunk házába betörtek, azóta a kapu úgy áll, a sarkából kifordítva, tárva-nyitva. Az udvarban állandóan vadidegen emberek jönnek-mennek, a házban szakadatlanul folyik a dínomdánom. Ünneplik a ház, a falu felszabadítását, a honfoglalást. Az ünneplők élén a falu új gazdája, Ostoja Sibinčić. Ez az ő ideje. A két évvel ezelőtt kiadott falukrónikában semmilyen jelentős funkció viselőjeként nem említik. El lehetne rajta verni a port, meg lehetne kérdezni tőle, hogy hát hogyan is gondolja ő ezt a szerinte igazságosnak vélt lakosságcserét. A falu birtokbavételét, a fölszabadítást. Azt a fajtát, amelynek van már agyonvert áldozata, amelyet nemzeti alapon történő ijesztgetés előz meg, amelynek lezajlása előtt és alatt randalírozó idegenek szervezett csoportjai adják a házukhoz, falujukhoz ragaszkodóknak az induláshoz a lendületet. De minek rajta elverni a port? Nem ő gondolta ki az elvet, amelyre hivatkozva mindezt a hatalom elnézi, sokak állítása szerint titokban szervezi. Meg kell csak hallgatni a már emlegetett Šešelj pártvezítőt, és kimondhatja az ember, hogy nem is titokban. Nem Ostoja Sibinčić mondta ki, hogy minden szerbet egy egységes államba kell tömöríteni, nem ő hirdette ki, hogy „mi szerbek minden háborút megnyertünk, és minden békét elve-

szítettünk”, ergo: nekünk háborúznunk kell ahhoz, hogy jól éljünk. Azt sem ő mondta ki államfői minőségben, hogy: „Lehet, hogy dolgozni nem tudunk, de háborúzni igen.” Ostoja csak követi a vezért, annyi más szerbvel együtt. Osztózik annak dicsőségében herkócai szinten.

Ostojának nyilván eszébe sem jut, hogy úgy általában is a vezér sorsához kötötte a magátét. Amilyen lesz a vezér sorsa országos szinten, olyan az övé herkócain. Hogyan is mondta az új szerb- montenegrói állam kormányfője, a vezérhez szólván: „Az Isten legyen hozzá irgalmas, ha...”

Hogyan is mondta az érezhetően szerb érzelmű Slobodan Selenić akadémikus erről a rendszerről, amelyben ilyesmi történik: „...ez a rendszer egyszerűen nem létezhet összetűzések nélkül. A tolerancia, a más véleményének tiszteletben tartása teljesen idegen ennek az idióta hatalomnak.” Meg ezt is ő mondta: „A háború a legrosszabb, ami egy néppel történhet, mert olyan emberek kerülnek ki belőle, akik teljesen elvesztik emberi tulajdonságaikat. Ami Herkócán történik, az valóban borzalmas...” És ezt is: „Ismeretesek előttem a szerémségi falvak eseményei, azoknak az embereknek az elbeszélései, akik élvezettel mesélnek az öldöklésről és gyilkosságokról. Ezek nem emberek, ezek vadállatok.”

Herkócáról 280 család távozott eddig olyan formában, hogy elcserélhette vagyonkáját. Erre mondják a helybeliek, hogy ők igazságos bánásmódban részesültek. Herkócai körülmények között élvén, az már eszükbe sem jut, hogy közülük egyetlenegynek sem jutott volna álmában sem eszébe, hogy otthagya a falut. A költözködést erőszakkal kényszerítették rájuk a Selenić akadémikus által vadállatoknak nevezettek, s az áldozatok, lám, még valamiféle hálát is éreznek elűldözőik iránt, mert nem fosztották meg őket mindenüktől, s élve maradtak. Sokan vannak, akik megirigylik tőlük ezt a kegyet. Vagy irigyelnék, ha megérték volna.

A háború egyszer majd mégis elmúlik.

Mi lesz akkor a vadállatokkal?

A mostani üldözöttek és menekültek esetleg visszatérhetnek, ezen munkálkodik a békeszerető világ. De egyre többen emlegetik a háborús bűnöket és bűnösöket. Valahol készítik már az ő sorsukat, bármennyire örülnek is most a hatalmuknak.

Herkóca lakossága 1905-től 1981-ig

Marko Los-Maras adatai szerint

év	összslakos.	horvát	magy.	német	szerb	zsidó	jug.	egyéb
1905	2603	1029	724	696	74	24	-	56
1931	2916	1250	806	752	74	-	-	34
1937	3714	1986	1098	573	11	6	-	40
1941	3107	1401	926	738	42	-	-	-
1971	3080	1500	700	-	700	-	180	-
1981	2855	1178	554	-	491	-	569	63